

НЕВЕРБАЛЬНІ МАРКЕРИ ПОЕТИЧНОГО МОВЧАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ КОРЕЛЮЮЧИХ МОВ)

У статті йдеться про невербальні маркери поетичного мовчання у поетичному дискурсі корелюючих мов. Увага фокусується на природі мовчання, його онтології, на засобах позначення силенціального ефекту, та їх інтеграції у мові-перекладу. Пунктуаційні знаки виділяються як основні одиниці "графіки мовчання". Береться до уваги не базова функція знаків (членування синтагм), а семантична, що корелює з емоційним станом мовця.

Постановка проблеми. У статті досліджуються невербальні(графічні)засоби позначенняпоетичних образів мовчання. Традиційно пунктуаційна система мови вивчається в мовознавстві з функціонально-граматичної точки зору. На сьогодні актуальним є зміна ракурсу аналізу, з зовнішньої до внутрішньої форми знака, тобто до його емоційного забарвлення.

Завдання статті –продемонструвати та дослідити вживання невербальних графічних знаківанглійської та української мов у екстеріоризації поетичних образів мовчання

Аналіз досліджень і публікацій. Особливості графічних знаків вивчаються в різних студіях[Анохіна Т.О. 2008, Белова А.Д. 1997, Жаботинська С.А. 1997, Крючков Г.Г. 2001, Лапинська И.П. 2002, Литовський В.Ф. 2001, Реформатський А.А. 1996]. Функції пунктуації з часом розширюються у лінгвістиці. Зростає інтерес до осмислення нестандартного вживання графічних знаків, їх семантичного навантаження, прагматично-комунікативної орієнтації. Еволюція графічного позначення сприяла універсалізації та інтернаціоналізації знаків пунктуації у плані змісту та вираження [1; 2]. Ці немовні універсалії зближують та збагачують фонди понять різних мов та слугують кращому розумінню невербальних елементів.

Актуальність дослідження зумовлена інтересами вчених до осмислення проблем комунікаціїта комунікативних одиниць, з одного боку, та малодослідженістю феномену силенціального ефекту в поетичному дискурсі, з іншого.

Об'єктом дослідження виступають поетичні образи мовчання,а **предметом дослідження** слугують графічні маркери їх екстеріоризації у мові оригіналу та перекладу.

Мета дослідження –визначити невербальні маркери силенціального ефекту у мові-оригіналу та мові-перекладу.

Методи дослідження – дискурсивний(направлений на середовище мовця,режим таомовлення), концептуальний та інтерпретаційний.

Викладення основного матеріалу. Мовчання як силенціальний компонент мовленняпозначається вербальними та невербальними (графічними) знаками. Графічним знакам, притаманна функція екстеріоризатора поетичних образів мовчання. Кодування та декодування семіотичного знаку відбувається завдяки вмінню автора «кодувати» знаки та вмінню читача ці знаки розпізнавати [2]. Відомо, що графічні засоби можуть екстеріоризувати емотивні аспекти та певні семантичні нюанси [3]. Так, експлікуючи силенціальний ефект, графічні маркери сприяють не тільки синтаксичній організації, а виступають семантизованими маркерами писемного дискурсу. Графічна форма вірша налаштовує читача на емоційність та експресивність висловлювання, яке в усній мові передається просодичними елементами, паузами та замовчуваннями. Невеликий за обсягом корпус графічних знаків позначений потенційною адаптивною силою, що проявляється у феномені їх поліфункціональності, наявності семантичних та синтаксичних функцій, які реалізуються як порізно, так і сумісно. Корелюють з силенціальним ефектом - пунктуаційні знаки.

І.А Бодуен де Куртене наголошував на тому, що пунктуаційні знаки націлені не лише на розчленування мовлення, та "існують дві основні категорії пунктуаційних знаків". 1) Деякі з них відносяться лише до морфології писемного мовлення, тобто до його членування на більш маленькі частини (крапка, двокрапка, кома, крапка з комою); 2) інші – підкреслюють семасіологічний бік, вказуючи на настрій людини, що говорить [4: 145].

Грамматика речення фіксується на письмі. Її просодика позначається граматикалізованими пунктуаційними знаками. Паузальне виділення елементів тексту сприяє когерентності тексту, його смисловому потенціалу. Сучасна лінгвістика вивчає психолінгвістичні та соціолінгвістичні паузи, що корелюють з феноменом мовчання. Паузи передають настрій, емоції поета, допомагають розкрити характер ситуації. Не кожна відсутність звуку є мовчанням або тишею. Релевантними є

хезитативні паузи, емпатичні та емоційні [1: 7]. Для позначення поетичного мовчання використовуються емпатичні та емоційні паузи, які є результатом увиразнення, виділення певних складових тексту. До маркерів цих пауз належать *крапка, крапка з комою, двокрапка, тире, знак питання, оклику, дужки та лапки*.

Крапка симультанно членує та інтегрує текст, сприяє його розгортанню, привертає увагу до розділово-оформлених конструкцій, які виступають компонентами фраз (Кузнєцова). Цей знак належить до універсальних поліфункціональних знаків англійської та української графіки: він може бути графом, графемою, складовою частиною орфограми, пунктуаційним знаком, ідеограмою та піктограмою [5]. Крапка семантизує паузу-мовчання у випадку парцеляції, напр.: *Pause, Heavy pause*. [6: 16]. Такі знаки як крапка з комою, двокрапка, дужки та лапки несемантизують силенціальний ефект, але можуть виступати допоміжними знаками, що підсилюють емотивність твору. До «графіки мовчання» належать такі знаки як *три крапки, тире, знак питання та оклику*. Вживання *трьох крапок* може вказувати на обривання тексту, скорочення його з огляду на економію зусиль та засобів стосовно подальшої пролонгації. Поряд з просодичними цей знак набуває емотивного значення [7]. *Знак питання та знак оклику* є граматикалізованими знаками в умовах діючої просодичної паузи. В комбінації з трьома крапками або тире, а також при редуплікації ці знаки можуть імплікувати силенціальний ефект. Тире вказує на довге мовчання перед словом, на якому фокусується увага. В англомоному художньому дискурсі специфічним є поліфункціональне використання тире. Як унікальний засіб цей графічний знак може бути різної довжини з огляду на тривалість мовчання (вкорочене, подвійне, продовжене), поширеним є довге тире з аплікацією силенціального ефекту.

Виходячи з того, що три крапки, тире та знаки оклику та питання це перш за все знаки, то їх потрібно вивчати з позиції семіотики. В працях відомого американського логіка Ч. Пірса виокремлюється "матеріальна сторона знака" (те, що він позначає) та "безпосередня інтерпретація знака" [8]. В результаті аналізу стає зрозумілим, що матеріальна сторона знака – це його пряме семіотичне значення – організувати та членувати друковане, або усне мовлення, а під інтерпретацією розуміється – графічний знак-сигнал умовчання, тиші, роздумів, паузи.

Знаки по Пірсу можуть мати різні якості, і виходячи з цього виділяють іконічні знаки (характеризуються своєю первинністю, "все що завгодно може служити *заміною* чого завгодно на основі подібності") [8: 76], знаки-індекси (можуть характеризуватися первинністю, і включають ікону як одну із складових) та знаки-символи. Але слід зауважити, що знаки, які вказують на один і той ж об'єкт не обов'язково впливають на нього однаково. В кожній конкретній ситуації даний знак може бути інтерпретований по-різному.

Про що ж мовчать ці знаки? Три крапки або тире, які поставив автор в будь-якому відрізку писемного мовлення, це перш за все маркер силенціального ефекту. По-друге, це – знаки, які реалізуються в тексті в двох іпостасях: як спосіб передачі думки, і як сам факт розповідання. Виходячи з цього стає зрозумілим, що "графіка мовчання" корелює зі станом людини, яка не може вербалізувати свої думки, сказати щось з огляду на певні причини, або ж просто для позначення внутрішнього стану тиші.

Пунктуація виступає засобом вираження просодичних контурів мовчання, позначаючи як емоції, так і рефлексорні процеси. Феномен мовчання має за акустичний код паузу, за оптичний код – пунктуацію. Графічні знаки, що позначають феномен мовчання, надають тексту виразності, експресивності, сприяють адекватній передачі інформації. Питання графічної візуалізації силенціального ефекту є вартим аналізу з огляду на недостатню когніцію графічної організації англійської пунктуаційної системи. Для англійської графіки притаманні спільні та відмінні риси з українською пунктуаційною системою.

Виходячи з того, що лише художній дискурс, а в більшій мірі – поетичний виявляє весь діапазон можливостей мови, ми звернулися до мови англійських та американських поетів XIX століття, та їх перекладів. Відібраний матеріал демонструє, що найбільш частотним в англійській поезії та в перекладах є використання три крапки в ініціальній, медіальній та фінальній позиції. Що стосується тире, то цей знак в корелюючих мовах використовується лише в медіальній та в фінальній позиції. На сторінках поетичних творів, три крапки та тире виступають як синонімічні метазнаки силенціального ефекту. Але слід зауважити, що поет-перекладач залишає за собою право не повністю передавати "графіку мовчання". Це пов'язане насамперед з тим, що він осмислює заново віршований твір, читає між строк і вносить свої власні асоціації. Різниця в позиції цих знаків впливає на читача по-різному, і виконує функції:

1) емпатичної паузи на початку тексту (поет акцентує увагу на першому рядку вірша). Напр.:

...The day is done, and the
darkness Falls from the wings of
night
As a feather wafted downward
From an eagle in his flight [9; 158].

В перекладі Василя Мисика, це звучить так:

Вже день відійшов — і з неба
Вечірня падає мла, Немовби
пір'я, що вітер Висмикує з
крил орла [10; 267].

Три крапки, що поставив автор на початку свого твору не передаються перекладачам, натомість він вводить тире, але в медіальній позиції, що також експлікує мовчання. Подібні модифікації не впливають на зміст вірша, тому що насамперед настрої та головна ідея збереженні у корелюючому тексті трансляторі.

2) емоційної паузи в середині тексту (заповнює час між діями, або поетичними образами). Порів: англ. та укр.

<p>Wha will be a traitor knave? Wha can fill a coward's grave? Wha sae base as be a slave?— Let him turn, and flee! [11; 56]</p>	<p>Хто злякався ворогів, Хто від жаху затремтів, Рабські вмерти захотів — Може утекти [10; 356].</p>
--	--

В даному випадку поет-перекладач передав "графіку мовчання", але в оригіналі вона пов'язана з комбінацією тире та знаку питання, що, на нашу думку, підсилює силенціальний ефект.

3) емоційної паузи у кінці тексту (щоб зрозуміти слова поета читач повинен домислити, зрозуміти настрої поета). Напр.:

Farewell the glen sae bushy, O!
Farewell the plain sae rushy, O!
To other lands I now must go,
To sing my Highland Lassie, O... [11; 34]

В мові-трансляторі цей уривок графічно представлений по-іншому:

В чистім полі, і в гаю
Я в серці пісні не таю:
Сідаю й славлю від душі
Горянську дівчину мою... [10; 345]

Перекладач повністю передав графіку поезії Роберта Бернса, що є дуже важливим для сприйняття емоційності цього твору.

Існує цілком слушна думка, що пунктуація в художньому дискурсі — це мистецтво, в якому загальні граматичні правила можуть не діяти, або бути ілюзорними, а надмірна граматиалізація та регламентація взагалі небажана [3]. Графічні знаки позначені поліфункціональністю: вони виконують в тексті граматико-синтаксичну функцію та семантизують емоційність шляхом графічних позначень, які естеріоризують "силенціальні компоненти комунікації" (Белова). Графічні знаки, що позначають мовчання, є вторинними одиницями, дериватами, чим уподібнюються у своїй еволюції вербальним знакам. Не тільки еволюційні зміни, динаміка становлення, але і значущість ситуативного навантаження споріднює вербальні та невербальні знаки, слугує їх інтеграції у комунікативному процесі. Емоційне та естетичне навантаження художнього твору залежить від гармонійного поєднання звукової та графічної реалізації. Семантичне навантаження пунктуації есплікується ситуацією, психологічним станом мовця.

У ході дослідження ми дійшли до наступних **висновків**, що метазнаками мовчання є паузи, які експлікуються на письмі пунктуаційними знаками: три крапки, тире, знак оклику і питання. Графічні знаки позначення мовчання - це маркери, що відкриті до інтерпретації.

Перспективи подальших досліджень у контексті окресленої проблеми вбачаємо у подальшому дослідженні вербальних та невербальних маркерів силенціального ефекту на матеріалах англомовного та українського художніх дискурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анохіна Т.О. Пауза як силенціальний знак комунікації // Вісник СумДУ. – 2003 №4 (50). – С. 6 - 8.
2. Анохіна Т.О. Семантизація категорії мовчання в англомовному художньому дискурсі (монографія). – В.: Нова книга, 2008. – 160с.
3. Кузнецова Л., Островська О., Конопельник Л., Лозинська О. Лінгвістика, прагма-лінгвістика та дидактика літературного художнього твору // Іноземно мовний текст за фахом: лінгводидактичний аспект. – Львів: Світ, 1998. – С. 63 – 107
4. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию. Том II. – М.: АН СССР, 1963. – 376 с.
5. Почепцов Г.Г. Молчание как речевой акт или how to do things without words // Сб. науч. труд. / МГППИЯ им. М. Тереза, 1985. – Вып. 252. – С. 43 – 52.
6. Miller, Henry. Rosy Crucifiration. – Glasgow: Flamingo, 1993. – Volume I. – 462p.
7. Крючков Г.Г., Єрмоленко Л.Ю. Символізм піктографічних та ідеографічних написань. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2001. – С. 104 – 109.
8. Пирс Ч. Начала Прагматизма / Перевод с английского, предисловие В. В. Кирющенко, М. В. Колопотина, – СПб.: Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ; Алетейя, 2000. – 352с.
9. The Complete Poems of Henry Wadsworth Longfellow – Part III. – Dodo Press, 2008. – 688 p.
10. Мисик Василь. Захід і Схід: Переклади. – К.: Дніпро, 1990. – 543 с.
11. Alfred A. Knopf. Poems and Songs of Robert Burns. – New York: Random House Inc., 2007. – 255p.

Матеріал надійшов до редакції “ _____ ” _____

Кулиш В. С. Невербальные маркеры поэтического молчания (на материале поэтического дискурса коррелирующих языков)

В статье речь идет о невербальных маркерах поэтического молчания на материале поэтического дискурса коррелирующих языков. Фокусируется внимание на природе молчания, его онтологии, на способах обозначения силенциального эффекта и их интеграции в язык-перевод.

Многоточие и тире выделяются как основные пунктуационные знаки "графики молчания".

Выделяется не базовая функция знаков (членение синтагм), а семантическая, которая связана с эмоциональным состоянием говорящего.

Kulish V. S. Non-verbal markers of poetical science (in poetic discourse of correlated languages)

This article deals with non-verbal markers of poetical silence in poetic discourse of correlated languages. We pay attention to the nature of silence, its ontology and markers of the silent effect and its integration into the target language. Suspension periods and dash considered as the main markers of silence in poetic discourse, which belong to the "graphic of silence". Considered not the basic function of the sign, but its semantic which is correlated with the emotion of the poet.

Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. - Випуск 65. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 - С. 200 - 204.

